

ХАЙЫНАР КУБОГЫН БЭНИС ТҮНҮМЭБЭР

Республиканский турнир
по лыжным гонкам
памяти
ВЯЧЕСЛАВА ТИМОФЕЕВА

Вячеслав Михайлович Алафиров арыс кылаастах, Кытаан орто оскуолаһарын бүтүрбэтэ Итинньэ үөрүкүр сыйларыттан хайыһарынан утумнаахтык дьарастаахта. Киири бу көрүтүгэ Саха Республикаһыттан спордун маастара, республиканы 5 төгүлдээх чемпионо, Калмыкия кубогун Сибирь уонна Дальний Восток устудьуйунарга улаһарсадаһын, примера, аллах республикаһаары, улуустары күрэхтэһиһилэр чемпионнары ухһа преемрлара. СГУ педагогическай факультетын бүтүрүт, Чувашытаары орто спортнай оскуолатылар тренирини, ЯГУ-1 Чурапчытаары фидалын преподавателюни, Алафиров наниһаһын баһыһаһыан улаһаһыт.

Курдестангийн үерүүлэхтэй ахлахыг Аладар нэвчилсний бөхлөхыг Ньургун Цолос, Саха Республикын хайртайрға федерацийын сайлааччыг, Ил Түмэн депутаты Семен Иванов, федерация толоргоочу директэро Иван Харламыч, "Маассабай спорт уонна уонна физическай культуура управлениета" ТБУ начальнига Николай Цыпандин, улустуаары хайыр спордуу

Кулун тутар 15-16 күннэригэр Алабар нэһилиэгэр Саха Республикатын хайыһарга кубогун бэһис түһүмэхэ В. М. Тимофеев кэриэтингэр ыгыттылына. Барыта 9 улуустан, Дьокуускай куораттан, УОР, ДЮСШ-5, ХИФУ 140-ча спортсменнара кыттылыны ыллылар.

федерациятын сайлааччыта Владимир Баранков, спорт управленийтын үйлдигч Александр Неустров, В.М. Тимофеев көзгө, ороло, бирга төрөөбүтүз, аймахтара кыстыгыны ылыштар, тыл эттилер. Күрөктөнгөн кылыш алаактара, көрөөчүлөр Вячеслав Михайлович олоун, үлөтүн, спорка ситишчилерин туһунан ахтыштары долгуна иштетилээр, которууларга Новосибирсккайа ылышчылыгыт Бүгүн Россиятара кылышчы спартакиада финалытар Алдан хайылардыта Анастасия Дубова үнүс мөстөткөнү кылышты, Сыгыткыларга ылышчылыгыт Россият бастылар шана күрөктөнгөн бээр дойдуктагыч Николай Захаров чемпионнабыстын иштетилеринөн үөрүүнөн, кизин туттуунан көрүүнүзүр.

Курхотайын эг бастаны күн классикский стилин эсүүрдүүлэр. 2000 сылта төрөөбүт уоһаа онгун кыра саастаах кырдьыттар 1 км сууруулэригэр Дамла Бураһаһа (Перионгир) бастагы, иккис Женил Сергеева (УОР, Дьоккуекай), үбүс Натаһа Новгоро́дова (Нам) буюллулар. Ити саастаах ууһыттарга 2 км дистанцигэр Костя Попов (Алһа) кыайды, иккис Артем Иванов (Нам), үбүс Веса Мохначевский (Чурагчы, Алаһар) буюллулар.

1998-1999 он. нэгдэлтэр 2 км нурхталахыг зоригор Аллина Максимовна (УОР) бастаата, нэгэн мэтэст Тани Игнатьевна (Нам), үгүйс Алда Макарова (Мого-Хангалас) буушлулар. Уолаттар 3 км суурьд зоригор Алесия Васильев (ДЮСШ-3, Дюкунский) кыйна.

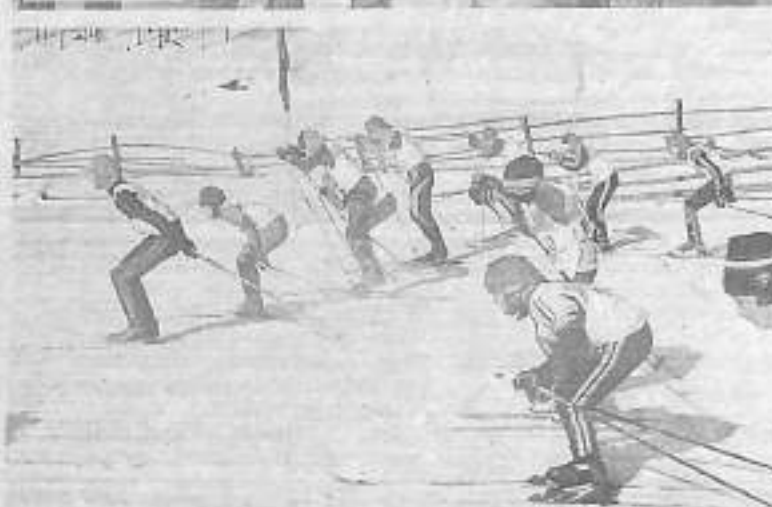
Ылаарынан бумалта, иккиерэ Стэ-
ва Лыткин (Амма), үһүскэ Сеня
Сокольников (Мэнэ-Хаҥалас)
таарыстылар.

1996-1997-ж.ж. кыргыздар 3-жыл сыныптарындагы Алма Бельки (Нерконтри) бастаган, иккинчи Натаня Николетта (Ханалас), үчүнчү Оля Захарова (Чурапчы) кызылар. Ушуга 3-жыл сыныптарындагы балдардын Маркел Федоров (Сүлөжүмө) кызы, иккинчи мезгилде Дана Егоров (СОП), үчүнчү Сергей Потаев (Усу-Аман) кызы.

1995 с. уонна онтон саастаах дыахталарын 5 км сууруугуз Саргытынн Василийна (УОР) кыайыһылааһынан буюлла, иккөөн Ирина Егорова (Мэгэ-Хаҥалас), үөрүү Нада Лыттина (Уус-Алдан) ыһааһар. Эр дөһүөр 10 км дистанцияларыгар Инокентий Тихонов (УОР) иккөөнүктээ, иккү: Айсен Тимокеев (ХИФУ, Аларар), үһүс Петр Тайшин (Дыкуускуй) кыайа.

Икөөс күн сүрөктөнгөн көгүд
спидизин (хайкальдын жыйырма)
спиритинд кытыгына. Иттен
500 м 2000 с уюна сөтүн кыра са-
астаах кыргызтар сууруулары-
рар Даша Бурнаева (Нерзонти)
бу да сырлыга нываа кыла Ити
савастах уюлалтарга 1 км сырсы-
ыга зөөн ичинин күн чемайна-
абыт Көстө Попов (Алма) кылай-
ырымнан буула.

1998-1999 сс. төрөөбүт кыргызтарга 1 км дистанцияга Алмаз Максимова (УОР) ичиндеги кызылалытын чыгатан ичинде. Бу сыйлаах улааттар эмес 1 км суурууларга Алмаз Васильев (ДЮСШ-5) кызыда. Кини ичинде кум ролу чыгыштына кызыда.

1996-1997-ж.ж. кыргыздарга 1 км сүүрүдө Анна Бельва (Норвегия) суу да сырьыга жетиши бир аз башка. Ушунан 1 км сырьыга келеринде Марсел Фогулло (Бразилия) кызылдардын

Дягхталларга 1 км сүүрүүтэ
инники тун лийгэ Саргылана
Васильева (УОР) кыайда. Эр

дьюмто эмис итгэсэ дэстандирба
курхэстэртэр Иилюкентэй Тыхо-
нов (УОР) университеттэ Кишкетэр
инженер куугэ эмис чомгондот-
бэлтгана.

Чемпионнарға, биринчтээх мэтэтиллэхтэрэ анал мэтэкилэр, сыаналаах биринчтэр туттарылынылар.

Александр СЛЕПЦОВ

УРАТЫ КЭНСИЭРИ КӨРДӨРДҮЛЭР

Улаустыңары пәһиллелертәр икки ардыларыңар буолар тулар күрөхтөртөн биһирдестөр фестиваль буолар. Кулун тулар 15 күнүгөр мындабайылар "Үс дойду" диги аатта- лар олорго күмиздөрүнүн күүсүн сийдэттилар.

Чураглалтан кизил 4-частан мнхрхонтобука "Тойон субо" кулгуура управленхетн ннчлнхн Н.В. Макснмов, нсхусто оскуулнн днрнхтнх М.Г. Старостнн, "Мнхлн" уус-уран салнйаачхн И.И. Бушлов, ИМП спецнлнн Г.Г. Макаров, кулгуура улнхнтнрн профсоюулун прелдснхтн А.М. Смырнов, "Ан" нрдын студи салнйаачхн В.Д. Пнвлтнх улнх нхсн корреспонднт буолн турхн улугтордн Мнхларнйаахтар ннхн кнлххтн.

Кулутуна көпчүлүктөгү кытта бөрт алаканай, аалды-агымжак үлөңгөстөр көрсөн чөйдөткөн баран, ыйылышыл кына 7 частан киндердери, быытталканын саралат-тылар. "Тейон субо" ээни сөөр ыла саккан; сактоо-лөри, суумкалары, харытанылары оторбуттары, сака-лыы танастары, жылыан отоһуктары, пластинанын харытанылары, уода үлөңгө жүрүлө

ты жинистерин саалара талору мустан олорор дыон-сэрэ сэрти, хайрыа кердүлэр. Бу фестивалга уопсайа 120-төн тахса киши катышты. Ол ийин улахан биһирэхини ылдылар. Аңардак хорта 57 киши ыллаат. Кинилэр барыта үс чаастан турар. Бастагы чааһа Уёһа дойдугу туһунан буолла. Бальс көрө өйөтөтөр б 10 аара эдэр көргөннөрү үтүкүүтөтүлэр. Салгыы ырыалар ылланылар. Онгон лавас чааһыгар Орто дойдугу дооллоох олохун үтүкүүжөн, чабырхастаан, хомуустаан, тойуустаан, ыллаан көрдүлүрүтүлэр. Үчүс чааһа – Аллараа дойдугу. Сина хабыс-харана буолла. Абааһы орулутун толорбут артыастар бэрт сэрэхтөө: оонньооннор, дыон ыстына көрдө. Бу кыһа саамый сүрдүгү суустарынан орто саастаан эр доңгох-болөхтөрө буолла. Кинилэр толорууларыгар “Дыон ухана соргу” дэн ырыалара тохтоло суох ылыс тыаһынан бөтүлүннө.

Түркілік фестивалы бастықынан сағалабыт мындайылытар көзіндэрінтер олохтоохторун барыларын хамсатан, чарыкыйдык сағалабылтарга хайдах күрдүк күрөксө батманымнитерэ атын нәһиликтэртөз хоһобур буоллук.

Ирина БАРАНКЕВИЧ

СИА СОНУННАРА

РФ Правительствын тэргүүн, премьер-министр Владимир Путин Москвагийн "Оптон" муштааны тулгуур хуучирхуйн тухайн үйлдлийг баар"- д нэгтгэж О.Трунев. Өмүс өрүх туоруур муштааны тулуу коонооруулуг бүтүтүг туруулан икч эр консорциум кыларга көндүлөх. Маны суул-ик федералый агентствог илэрбиги-сарийагыг усны тайбыга Кооноурс загтыла-ахтар юондох буолаллара кулу тутар 21 күнүгэр байнарылыахтаах, муус устар 11 күнүгэр тайылыахтаах загтылыахтаах эти Муштааны тулуу бырыбага 56,43 млрд солк салананар.

Президент ууни Правительство дыфалтатын коррупцияны утары ууны барзабы арнагачылыар уорганнары югыт уулунер департаментын огделын салгазачыда Петр Николаев асшынган, 2013 сылта республика чукубуулуустара 140 коррупционнай буруу оторбуттар. Бу көрдүрүү бытырааныгына югыт тизинетекке, былы обьявлетел.

Сергей Соболев сайжигачаах "Быйыныр судуус-
та" СР судууагтарын агаархэ бу күнүгэртэ савска ху-
лаанга бэлэмнээр. Водуластар агаархэгээрэ Жатай
бөхүдүгэр Олуенэ өрүсэ дьарьынааһар.

Мамонт кылы хаттаан тылыннэрээххэ сөбүн туһунан учуонайдар бигэрэстэллэр. Ол туһунан бүтүн РФ медицинскэй антрополоктарын ассоциациятын вице-президэнс Радик Хайруллин эттэ. Кини Саха сириттэр көстүбүт мамонт тутун-ханныгын "чөгөөккөт" дьомтон биридэстэрэ дьээн эбэн этиэххэ сөп.

Мамонт хааныглан борууби ыбыгытар. Ити түмүгө көрдөрбүтүни, бу кылы хатгаан тигилнэржэххэ сөл эбит дээн быһаарыгыта учуоттайлар кэллээр.

ДЫИЭБИТ ТУРУГУН ГААҢЫ КӨРСӨРГӨ БЭЛЭМНЭЭН

Бүгүн дыиэбит туох сиргэ, хайдах туттарбытыгтан доруобуйабыт турута тутулуктааһын, дыиэбитин сатаан туттумматалыгына гаас киириитэ туох издээни аҕалыан сөбүн, ол иһин ити издээн суоһаабатын туһутар дыиэбитин хайдах онгостон гааһы көрсөрбүт туһунан кэлсэтиэбит.

Дыиэ туттарга саамай сүрүн принцибинэн, төһө кыалларынан, сири алдыаһаах уонна дыиэ аһыгар тон ирбэт гына туттуу буолуохтаах.

Итинник туттарга манньк сүбэлэри биэриэххэ сөп:

1. Төһө кыалларынан уһаайба миэстэтин өбүтүлэри биллэрэринэн сирдэтэн талыллыахтаах.

2. Дыиэ уһаайбага саамай кураанах, үрдүк, уу тохтообот сиригэр туруохтаах. Оннук сир суох буоллаһына, дыиэ олохун буор кутан уулуссаттан үрдүк гына үрдэтиллиэхтээх.

3. Уһаайба ойуур иһигэр буоллаһына тигиттэр, тигириктэр төнүргэстэрин түөрүллүөхтөөх, муоста аһыгар ыраас буолуохтаах. Түөрүллүбүт төнүргэс онно түргэнник оһор.

4. Дыиэни хоту уонна, саатар, илин диэки төбөлөнөн утуярга табыастаах гына былааннаан туттун. Ордук кырдыаҕас, ыарыһах дьонно ити наадалаах. Хотуту полуска чутас оһоробут, ол иһин, хоту төбөлөнүөхтөөхтүг.

5. Дыиэ аһыгар тон ирбэт гына ньымалаан туттуу ыгытыллыахтаах. Оннук ньыманан дыиэни үрдүк акылааттаан, хара муосталаан туттуу буолуохтаах. Билигин итинни үчүтэйдик тутар араас матырыйаал элбээтэ, онон хара муостаны үчүтэйдик тымныһы аһарбат гына онгостуохха сөп.

6. Дыиэни ититтэр систиэмэ оһогун сири хаһан туруоруу сэрэхтээх. Сир тоно ирэн дыиэ иһини барар, сир аһыллар. Манньк түбэлтэ оһох түтүгүн икки өтүгүнэн тигир турбалары таһыттан киллэрэн сирин тоноруохха сөп.

7. Дыиэ талыйдэммитин иһигиттэн, бастатан туран,

дыиэ оһог кураанах, уу киирбэт сирэ буолуохтаах уонна кырыһа уута дыиэ акылаатыгар түспэккэ, анал иһискэ сүүрүгүрдэр гына онгоһуллуохтаах. Дыиэ аһа ирбэккэ, сайыннары тон буоллаһына, тэллэй даһаны үөскээбэт. Иккиһинэн, дыиэ аһын, акылаатын, оһох эһиэчигин маһа чэпчээн буолуохтаахтар. Тэллэй үөскээбэтин иһигэр дыиэ акылаатын, төһө кыалларынан буору кытта таарыйсыбат гына тутта сатыахха наада. Ол аата, бетонунан ленточнай акылаат буолуон сөп. Эбэтэр акылаат сыгтык маһын оннугар улахан массыһа, тыраахтар кэлүөлэригэр буору симэн тутталлар уонна хара муосталытлар. Булуот диэн муоста баалкытын сиргэ уурууттан аккаастаһахха наада.

8. Дыиэлэрин аһа ирэн оһохторо, муосталара түспүт буоллаһына, дыиэ аһын тоноруу үлэтин ыгытыллыахтаах. Итинник тонорорго дыиэ аһыгар турбалары угуохха сөп: дыиэ таһыттан ортогун диэки иһини хас да сиринэн траншея хаһан, турбалары таһырдыа быһан туран гына угуохха уонна муостаны көтөхтөрөн баран аһыгар толору буор кутан тэннэһиллэр. Онтон дьобурдаах кийинэн кут-сүр, өй-санаа, тыл-өс күүһүнэн дьайдарын сабан кэбиһиллэр. Итинник онгоруоххо, муоста аһыгар сир тоно ирэрэ тохтуур. Муоста тымныһы буолбатын дыиэ итинни туттар матырыйааллары муоста аһыгар тэллээххэ сөп.

9. Онкучаһы хастыман. Билигин үйүбү онкуча оннугар оһуруот аһын туттарга тымныһы хос (холодьник) онгостуохха сөп.

Билигин тыа сиригэр гаас киирэн эрэр. Дыиэлэр сыллыһаннар, муосталар аһыллара өссө күүскэ ириэ. Ол мунгур уһутар издээнигэ тиздизэн сөп. Онон гаас дыиэтигэр киириэн иһинэн, үөһэ биэрбит сүбэбинэн, дыиэтигэр, капитальнай өрөмүөн онгостон, аһын тонорор үлэни ыгытыг.

Туох издээнэ буолуон сөбүн өйдөтөргө дыиэ, чакчы буолбут түбэлтэни кэл-

сээтэххэ дьон ордук ыһынааччы. Ол иһин дыиэ аһыгар сир тоно ирбэт гына сатаан туттубаха буорайбыт ыал туһунан холобуру аҕалыһым.

1996 сыллаахха Ханалас улуһугар Хачыкаат бөһүөлэгэр үлэлиир сырыттахтына, Н. дыиэ ыал ийэлэрэ эмээхсин ыгытыгта. Оронньордоох эмээхсин балыһага сыталлар эбит. Оронньор утуяа сытар, эмээхсин ыгыты-ыгыты: "Биһиги ыал олох буорайдыбыт. Кыра уолбут былырыын күүлэбит иһигэр ыйанан өлбүтэ. Улахан уолбут дыиэтин иһигиттэн тахсыбат, кэргэни кырбыһы-кырбыһы, тас үлэ, хотонно үүрү-үүрү, дыиэтин иһигэр оһорор. Улахан кыыһыт эмээ би-ир оннук, сарсыарда эрдэ түөрт-бис саһаа уһугар уонна күтүөпүтүн илиитигэр туох түбэлтиһин кырбаан туруоран хотонно үүрэр. 3 саастаах уоллара күнү быһа аһаарыһан баран биэр сиргэ оһорор, оонньообот даһаны, ыһаабат даһаны. Кыра кыыһыт хирургическай медсестэрэ этэ, онтукабыт былырыын оһолон баран психозтаан психбалыһага сытан таһыста. Оһолорбут оһулааһа үөрэнэр эрдэхтэринэ спортсмен бөө, үчүгэй оһолор этилэр. Оттон бу оронньорум 64 сааһыгар түөһэйбитэ иһин сыл буолла. Бэйэм ыар баттыкка баттатан баран сылдыар курдуктун, өрүү харахпын өрө көрбөтүн, наар ыалдыан тахсабын", - дыиэ кэлсээтэ.

Чинчийэн көрбүтүм, оронньордоох эмээхсин иккиэн абааһыны сүтэн баран сылдыар эбиттэр. Эмээхсини ыраастаан барбыһлар чохчойо-чохчойо чаккыһан, сарылаан-орулаан киирэн барда уонна чаас аһарынан абааһытын суох онгоруһун кэинэ тохтоото. Балыһа иһигэр түрүлүөн бөҕө буолла: туох үлүгэрэ буолла дыиэ эмчиттэр, ыарыһахтар сырсыакаластылар. Арай оронньорбут ол тухары уһугубата. Абааһытын суох онгоруһун кытта эмээхсин: "Туох үлүгэрдээх ыарыһаһын сүтэ сылдыбыһ-

пыһыт, олох чэпчээн хааллым, көтүөх да курдуктун! Тобом иһэ сырдаан хаалла! Аһы оронньорбун ыраастаа!" - дыиэ.

Утуяа сытар оронньору эмээ чаас аһарын иһигэр ыраастаан кэбистим. Ити кэиниттэн ордinatorскай хоско эмчиттэри кытта чэй иһэ-иһэ, кэлсэтэ-иһсэтэ оһордохпутуна оронньор ат минимит курдук туттан оонньоһолоон киирдэ. "Тпр-ру!" - дыиэ "атын" тохтоотто уонна: "Аһын сүтэрдим, аһын көрдүтүт дуо?" - дыиэ ыйытта. Эмчиттэр: "Аһын онно барбыта", - дыиэ аһа дыиэ сап-сыһан кэбистилэр. Оронньор эргиллэ биэрде да эмээ "атын минимитинэн" чохчохойдуу турда. "Оронньорбут ити атын көрдөөбүтэ икки сыл буолла да, баччаанга дыиэ була иһик", - дэстилэр. Сотору соҕус буолаат эмээхсин оһулуран төлөнүрэн киирдэ: "Олох чэпчээн хааллым! Дыиэ, эйигин итэҕэйдим! Аһы оһолорбун көр, оһолорум төрөөбүт-үөскээбит дыиэлэрин-уоттарын көр, ыраастаа", - дыиэ көрдөстө. Күтүөтүн ыгыран ылан, дыиэлэрин уонна оһолорун көрдөрөр гына дьаһайда. Оһолор төрөөбүт-үөскээбит дыиэлэригэр кэлбиһит дыиэ оһохтоох өтгө түннүгэр дыиэ сиргэ тигирэн иһигэри түһэн хаалбыт. Сир мууһун үрдүгэр туттубуттара ирэн, аһыллан, абааһылар киирэр-тахсар сирдэрэ - өлүк сир буолан хаалбыт. Ол да иһин абааһыга дьайдаран, бу ыал эстэр түмүккэ кэлбит эбит. Дыиэ аһын сабан, ыраастаан-арчылаан баран, улахан уоллара оһолор дыиэтигэр тигидибит. Агрессивнай кийи буолан биэрде, онон кийи кыһаан ыраастаппата. Кэлин тигиһэр сирдытигэр дыиэтигэр тигидибит. Кэргэнэ дыиэтигэр баар да сирэйин көрдөрбөт, наар көхсүнэн буола сылдыар, оттон уоллара ханас дыиэ дыиэ баанга аһаарыһан баран оһолор. Эмээ оронньордоох эмээхсин курдук абааһыны сүтэн баран сылдыар эбиттэр. Бу дьону ыраастаан баран кэһэ Покровскайга төнүннүм.

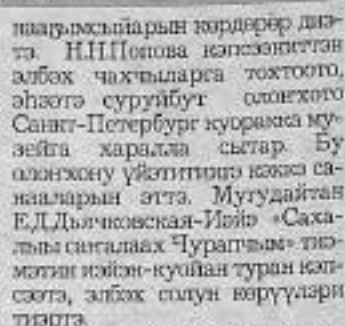
Сарсыһыны күнүтэр эбит саһаа күтүөттэрэ тигиээн кэлэн: "Эмээхсиннээх оронньор үчүгэй баһыһыт утуяан турбуттар. Оронньор бу сарсыарда атын көрдүү барбатах, кийили кэлсэтэр буолбут. Мин кэргэним бу сарсыарда хойукка дыиэ утуяан турда уонна миниги кырбаабакка эрэ холкутук уһугуннарда, оттон оһобут оонньоурунан оонньоон барда. Онон эмээхсин кыра кыыһын көрдөр дыиэ эһиэртиннэрэн ыгытта", - дыиэ кэлсээтэ. Онтон ыла түөһэйбит ааттаах оронньорбут үчүгэй-диэ кэлсэтэр-иһсэтэр, күн аһы маһыһыһа кийиэн уочаратыгар туран, дыиэ ис-тас үлэтигэр үлэлиир буолбута. Ити сылдыан түөрт сыл буолан баран иһсуллаан өлбүтэ. Эмээхсин улахан уолунаан атын бөһүөлэккэ кэспүтэ, оттон улахан кыһы аах атын улуска оһоллор, уоллара 2010 сыллаахха оһуолатын бүтэригэ. Бу ыал дыиэлэрин оннун сатаан талбакка уонна дыиэ аһыгар тон ирбэт гына сатаан туттубаха маннькка тигиит.

Куһаһан туруктаах дыиэ гаас киирдэһинэ, бу дыиэлэр сиргэ тигирбэтинэн барыахтара, оччоҕо соһох ыалга итинник издээн аһыһан сөп. Онон эргэ дыиэлээхтэр капитальнай өрөмүөн онгостон, дыиэтигэр аһын тонорон, хара муосталаан гааһы көрсүн. Муостатыт аһа аһара ирэн олох түһэн хаалбыт буоллаһына, дыиэтигэр олбуоргут иһигэр көһөрөн санаттан хара муосталаан туттун.

Саһа дыиэ туттааччылар, дыиэтигэр олохун хайдах таларгыһыттан уонна хайдах дыиэ туттаргыһыттан бэйэтигэр, оһолоргут доруобуйалара, дыиэлара улахан тутулуктааһын өйдөөн, үчүгэйди толкуйдаан, улахан эһиэтинэстэхтик сыһыаннаһан тутууну ыгытыг.

Өйдөөн: ханнык да ороскуоттааһар чутас дьоннуг, оһолоргут-урууларгыт доруобуйалара, дыиэлара күндү!

СЫЛЫК

Иккинчү түрүндө жүзүл тизмизин барда. М.Н.Тимофеева улуусунутугар Олонхо ыйымын ылыгыга байзын көрүүлэрин этте,олонхохут күүнөхө сыйлык изиле, санаа

хайрлахдаах. Кэглэвчлэ тэмээ-
тэв, уус-уран тэвлэ дэонго
тэвдэглэ уонга солон тэглэ
сывалаланыгар.ЕМ.Кэжени-
на улан туруктаах, тулалыр
айгэр утэс утэглэргэ айналалы
ын дүөрхөлэни, халлаанга
туулуктаах, сиртэн сэлтэнэч
айгэр сүлүгэр, айлы нэлити-
гэр эжиктэн кэдлүлэ баар дэ-
ниэ кэженик сэрхэлтэ.Чылап-
рагтан А.Д.Полжон саха кэжэ-
сүк быһыыгыннан сэрэн-туо-
муу быһыыгынбатарына, үтү-
майгыта, кэжэ быһыыгыннан
кэжэ олорго олорууга тирэг-
түрүгүгэр утэглэниэн бэриллэ
туруу дэниэ «Сирэи-туому азан
эсиримженин, кэжэни итэри-
бэжэни» тэмээтээн араатарда-
пта. Олонхо тэмээтэигэр
М.Н.Кузмина олгонхогэр ба-
лыры үтэстэр, алыстар, но-
мохтор, чабырдахтар, өс-
хоһоһорго, норуот матылыта-
р, өнөөгүгэр кырыыстар көстөн
ааһаллар дэниэ бэлэтиир.
Олонхо иделта сырдык, норуот
бары харанта куустэргэ кыаһы-
га хаһан баһарар эрэллэригэр
туһулуур, олгонхогэр бары-ба-
рыта (от-мас, кыыллар,
куолтор, аастыктар) тыһы

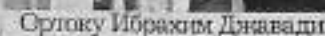
кирээр, мийн их туруутун аһын-
цалыгтар улахан кэмэлээрүн
ьда. Н.Н.Попов "Эр дьону ха-
рэктаан" тизмэни тэвтээн эйтэ.
А.Д.Попов тыа сирин киһитин
оловор "Тигэргэн" программа
туһалаарын санаан туран, тыа
хаһааь астыбалытар тохтоото.

Араатардар этилсирин ба-
ай ис хоһооно, тээмэлэг толору
арыялыа, туттан-хаптан ту-
ран этилсире барыга учуотту-
нан, Ийэбиллэх тыллаах араа-
тар" ааты Е.Ф.Дычовская ыт-
ла "Хоомор" тыллаах араатар"
Чурагчыттан Н.Н.Исцова аат-
танна. М.Н.Кузьмина "Мындар
толкуйдаах араатар" буолла.
"Алгыс тыллаах араатар" аат
Е.М.Каженинова ааттанна. "Са-
наатын сайа этэҕичи" М.Н.То-
мофеева буолла. Гран-при
хаһаайка аатын Чыаллараттан
А.Д.Попова ылар "экслюзив-
та", хаһыда ба араатар быһа-
тынан куустасторун көрдөрдө.
Үгүтү түргэниик быһыа-коруу
үөрөтүн төрдө сурутух Ийэ тыл-
па сытар дигэн этилсэнэ. «Аман-
а» күрөһү түмүктэннэ.

Вера ПЕТРОВА

Р.М. ДМИТРИЕВ
ААТЫНАН ТУРНИРГА

Кулун тутар 7-9 сүмбэрлээр көнгүл тустуута Дюкуускай куракка "Триумф" спорттывай кизингэ Чуралчтаагы оро спорттывай оскулатын 1967 сылалары ыгуускини, Сэбиэскэй Союз спортка үтүүдүлөх маастар уолуна тренера Сэбиэскэй Союз алта төгүлүлөх чемпиона, Еуропа, Аян дойду, 1972 сыллаах Мюнхеннаагы 20-с олимпиадкый ооннуулар чемпионнара Роман Михайлович Дмитриев төрөбүтэ 65 сылалар, икин сырдгы көриэринээр эдэрдэргэ көрүттөр икин ардыларынаагы иккис турнир ытылган түмүктэннэ.

Турнирда 15 омул дойдуларын хамтаандалара кыстыннылар. Кинилер ортолорутар Иран, Турция, Болгария курдук туугуу сайдыбгы дойдуларга баалар. Кобуурга барыта 124 бурс куюн керуеулар. Саха Республикатын хамтаандата старшай тренер Станислав Захаров сайыпалтыын 30 туугуулаах кыттына. Вочуотлаах ыалдыктарынан Саха Республикатын Президентэ Егор Борисов, Вилд-президент Евгений Глушко, Ил Туман спикере Александр Жирков, Спорт министри Михаил Гуляев, Россия Дмитриев кытары туста сыдыбыт албан катырыбт аан дойду туврт тугуулаах чемпионо, Мюнхеннаары олимпиада призера Ибрахим Динавали (Иран), бу киниуулар урун кыуус призера Огван Нисакио (Болгария), Россия спартизнай туугуута президеи Михаил Маммашвили, Россия туугуута федерациятын судьяйаллар коллегиятын председателэ Нугзар Журиш, олимпиякый чемпионо Хаджиогруд Магомедов, Россия Дмитриев осдобоно Антония Дмитриева, о. д. а. буюсулар. Е. Борисов, М. Маммашвили, И. Динавали, А. Дмитриева эбурдэ тыл эстилар, алар бурсебге си-

тыңуылары бағардылар.

Сахалартын 50-кэ ынааһынаахтарын Александр Рассадин, Анатолий Григорьев, Тимур Рассуллов, Айаал Попов тыйаастал бары үгэстэллэрэр табыстылар. Сахалартын Арыыан Тюрин 55 кг үһүс, Владислав Ефимов 60 кг үһүс, Егор Тимофеев 120 кг үһүс буолдулар. Ылаңыттарыгыһыан Иран бөрүстөрө одус үгүтэй тустууну көрдөрдүлэр, үс бастаабыт бөрүстөрүн таһыан 74-кэ Камран Гасемигүр боруонса мэтээл хаһаыһыан буолла.

55 кг реза Атри Новзарин (Иран), 60 кг Начин Куудар (Россия, Красноярск), 66 кг Хасан Ядани (Иран), 74 кг Якуб Ширдиналов (Россия, Дагестан), 84 кг Эдуард Арутюнян (Россия, Красноярск), 96 кг Павел Кривонос (Россия, Кемерово), 120 кг Ахилл Такези (Иран) багтаагчид.

Улахан дунго 2013 с. Д. П. Корюков аатын
нэрууттар иккэ ардыларыааааа Гран-при бу
улахан турнир хапсааыйаларын, кулумах кири
стиэрин көрөт, сыйлар, олоороччулар бары да
дүүлүүнү ыалыбыт.

Платон КОРКИН

Алсыздык сырынга 4°С-тан (салыштырмалуу, сылтаас, сырдык, сийик) уу айдоогуз, изини талла, сыр ашыгар албайды уюшпа оңу хайдак тууналы-ахса собуи тууналы суруууом ди-агностик түмүктөзөбиз. Ол сатмалар-бын салып.

Одгууунд уодыгэрэ уонна
кутааных бытыгыт

Иллороо (2012 с.) кураан сайын, атырдык ышын бүтүүтө, өздөрбун, сиктэртэбин кыпта отоннуу Мындайгайлынын суулунан бардыбыт 14-с километрыннан уга дизи тоорагыбыт Төрт сылдыбетах, бирибет сирдэрибт. Отукайбыт тынтарай тыа былыстардаах утуу-ситиыттар, күрүө-хааха мэлитир, кураа-наасыбыт, хаааайына суох, бырадылыбыт курдук дойдудар булан бирдирбэр. Арай бир аласка теурутчу күрүө багаларын турудорбуттар даанын сирдидэти саай-балалтар. Атын обуруу аласка былыр колхуос, солхуос саарна улахан ферма хотонун, дымалыр түрүбт сенуулар бааллар. Унаты-туора мас сылына суула бөрү Кырдык уу-хаар жамач, улахан куалтар, суох, кураа-айы алаастар эбит. Бир дааны, саатар кыра кэбинилэлэх от көсүбөт. Ол тынан баран утут дымалара эбэтэр кураатит уунан дэлэйдил күлүсүтэр кылы от бөгөнү хостуохко сөптөх кизг, көмө ходуналардаа эбиттер. Абыаа! Манна дэлэй уулаахтар, диниг күөлүлэхтэр буолулар ити чакырлар Филиппов, Кириллин курдук нусуоһунан уу астарыт кылы от бөгөнү ылыа эбит дин санаатым.

Отунхайтмы?! 2 алааска отон көрдөөн хоту-содуруу, илин-арда сыырдарын ерө сүүрдөн тахсыбылпыт кыра улахан дүүдэзэ блар жигэ Сорохторо бугатын алаас үрдүгэ силэрэ көтөн түһүлх курдуктар. Олору көрөн баран мээххэ манньх санналар үөскээтирлө.

Ой! Арай үгүйн көмүслэре шили
галары булан баран кураанах басы
ытталарынан буютуу аныабын. О
жонна дүөдүк өтүүүсүз төбөлүтү
борусекка кэтэрдэн, биздеренч
олору уу кутабын. Туомбууун көн
алларанты быгылытканан төл
тардабын, бийр өтүүн дүөдүккө
батыр аныабын. Бүткө. Буочукатта
шлантанан беккөн ылар курдук би
рер кыраам беккөн, ол-бу носуо
суох түүннэри-күннэри төл
багар ууну алааспар куттарабы
ш. Баянгам тийибетарын хохотот сир
Эбэтэр тырахтар кунунал хастар
уу муунабын. Уовна носуоһуна
ханна багарар тирдэбин. Эбэтэ
алаас атын өтүүүсүз дууадылар
тэн эмэе онук куттарабын. Бег
тытын бу алаастары үчүтэйди
күрүүлүк, отун-маһын ырааста
лаа, оос кырын көбүтүн тарахтаа
(шеление оторон) баран, ит
дүөдүккөртөн ууну дайыдык халы
тар кели баһаам оту ыһаа эте. Ор
дук кураал, сүт дьылырга хоту
хонноот отун баһыахха сеп. Ку
раванга салтын, сылаһа, сырды
ддэлэй буолан, үчүтэйдик аһар
үүүсүз дикаастамыт суол

Салттай сууриуохха. Итинэи
тыа дүөдүкэлэрэ Одьулуунтаа эр
буолбакка сир айды дэий буолар.
Кураан дьыһтарга олортон иһэнэ
нан оботторон төһө баарра
нүөлсүтүөххэ, табыгастаах сирлэри
оһуруука туттар, кыһанын сүөһү
уулуур, хам төгөр кыра күөллэр
толотторуохха сөп бөө. Он
өйдүөххэ, ыһнахха, улаһахха эр
наада.

Тыа уутун өссө
хайдах туһаныаха?

Тыяра, ирбэт тугану олус элбэ-
уу мууе буолан тугон сыгары
итэрийэр иэтиит. Олор тыяра аата
ахсаана суох элбэх дүөдүлэр баал-
ларыттан, тыа баһаардарын кэни-
лэртэн сылай уруйалар, үрөктө
сүүрдэллэриттэн кестэлэр. Хол-

бур, Түүнэ дэрибхилэрин халдыа-
айа сийлхитэр 44 (!) дьуөдэлэр ба-
аллар дээн эгэллэр. Онтон баһаар-
дар кэниилэриттэн үрэхтэр
сүүрдэлэрин туһунан Мэнтри, Ва-
айага (Таба Баалы) үрэхтэрин холо-
бурдалыгар суруйан турабын. Ала-
ска куллэре сорохторо кураанга уо-
аскаларын, эстэллэрин бары билибэт.
Онтон тыа дьуөдэлэрэ уола сытал-
ларын ким эмэ көрбүтэ дуо? Суога
буолуо. Күннэлэр сир мууһа ирэн-
титэн үөскүүллэр. Онтон анны-
һаагы муустара уулдан бүтүлээн
салтыа хантан уу ылан уолбатта-
рын санаам холлоо. Холобуур, Кыта-
анах Килэнкитин улахаана суох
илин дьуөдэлэриттэн үйө агарыт-
тан ордук сүөһү бөрү уулуур, дьон
тутталлар даҕаны төрүт уолбат.
Холон аҕарыттан төхүт биллэспин.

Аны чүмүдэ уулары киши бэйэтэ үөскөтүн сөт эбит. Эмиз дойдубуттан холбурдуум. Килэنگи ардаа чарагың ыаллары тастарыгар кырдыаҥас уулууталым К.М. Матвеев бульдэзерынан кыра сир астарбыттар сии балачча уу үөскээн тула-тынааҥы ыаллар кыһын хойукка дүөрү ыяхтарын уудатан, сайынын оҥуруока туттан абыраналлар. Онтон илэн быраһылыбыт сонук алдарда өтүтүр балачча сир үрдүн астарбыттар кыһаа кыра күөл үөскээн, ыаллар сүөһүлэрин кыһыннары уудаталлар, сайынын сүтүлүүлэр, быры наадаларыгар тутталлар. Онон дэриэбинэлэр үөһэ сыыр үрдүтэр (тыаар) олорор ыалла-ра сүбэлэһэн маһын солоон, бульдэзерынан буорун астардахтарына кыра-улахан дүөдүдэни үөскөтүөтүн сөт эбит.

Бу барыга тиз, дьүөдүлэр (чүөмчүлэр) ууларын хайдах туһаныахха сөбүн туһунан суруйдум.

Аныг тийг баяаарын уутун хайдам туһанаахха сөбүү? Ойно зэмэ холо бурдуум. Ол туһунаа суруйан турабын даргын хатылһыг 2012 сүүл ахха кураангай Сылан Уһуу Күөлүгэр оюорор биллэрим. Алааһын аһага сиза юрө малһыгтар Оюон иһинизэри сэл сайһыгтар. Бэрэ дизки тийа баяаара туран Түөйэ ураран төбөтүгэр баар хоһуһатыгар сааскы уу тийһигит Оюу икки сиринизэ тийги туора сөстөрөн бийһет оюорон, ууну халһан, 6 улахан оту ылһыта. Бизр собуруу нэһиликк кэһинтэ кураан дыйл оттуур уруйһигэр баяарлан уу кийрбитин бийһеттаан, халһан, мустарар кыгай тыраахтара көстүбэт уһун, хойуу от үзүмтүгүн туһунаа кэлсэбэтэ.

Тыя баһаардары кураан, сүт сайынарға тураллар. Очотутар тыя мууна иран албех уу тахсара чуолкай. Ону ити уёһа ахтылып дьонь курдук тигилниң, дуцанан кыры быһыттары оңорон халытан, үгүрү оту ыларгыт эрәбил. Онон түмүккү кураан-сүт дымларға тыя дьуадыларын, орт уотуттан үөскөзөйт уулар туһунан өлгөө маккувэ суом Биһити кэлпикки сымларға кураан буолла даһаны дөйдүбүтүгэр хоруйан оттуу сатаабанка, наар ырааан сирдэргэ баран оттуурга, балэм атыһаһага үөрөнөн бараары пөлүһыйбит. Отуһаһыйт сорүлү (үксэ "ыт даһаны сыһыт" хаачыстыбалар) ах буолан, ааспыт кыстыкка төһөлөөх оңустарыһаны ыһыһыһытын умнумуоххайыт. Онуоха бирде "Чыалыра" ТХПК председател ИИ Хон дойду отун биер салаат өрүс отун икки салаатыгар тэн димэһитиги ойдоһ кэлбегин.

Онгоо кураан-сүт дарьны дүүл-
ларга дүүдэллэр, баһаардир
күэлэр ууларын туһанан хо-
дуһаны нүөлөгтэй байз сүргитэр
туу сайлыр улахан кадүүсгэх бу-
олуудын унутуурууг! Онтоо сүт-ку-
раан, чычархас сыйлар кэлэжтэр
сууда дүн эгилэхэ табыллыбат.

Илья ПОНОМАРЕВ

Эн киэн - куон майгын, үлэс
урдук элпизтингэни, чигинэйин
бүлүсүс күүрдүк талобур булар.
Убайбытыгар баварыбыт чөпчүн
чөбдүк дарыубуйаны, дьыс кэргэнгэр дьалу-сарау-

Эбэрдэни кыттыта кэргэнин, абылорун,
сүэннэрин.

Тагтайллах ийзбигт, эбээбигт, үлэ ботэрээнэ, Ага
дойду сэривитин кыттылыларын огдобото, Хаты-
лыттан төрүтүтэх Дьокуусунай куорат олохтоор
АРЖАКОВА Анна Андреевна
бу дьыт күлүн тутар 16 күнүтөр 88 сааһыгар уһун
Ыаракан Ыарылыттан олохтон туораабыттан бары
аймактарыгар, билэр дьонулар иһитинэрэбигт.
Одолоро, сөнөөрө, күтүөттөрө, иһитингэрэ.

с. Чурапча, Макарова, 7кв. 2.
Тел.: 8-924-760-14-50, 8-924-599-08-43.

Эднийдэрин оёолоро, сизинэрэ,
хос сизинэрэ, бары аймахтара.

Автор сурдулар эжилээр сонгоод редакцие позициятыр кылдын олг тубатар буулгаток. Сурдука ийилтюр чакылыр кырдырактарыгар чакылыр афетер, мн буйлач киле.

Хаймат бичээхээ барилдэр графика: 16 ч 00 м. Бичээхээ барилдана: 16 ч 00 м. "Сага олох" редакционной-издательской хөлбонукка 17.03.2014 с. офсетка бичээтэннэ.
Адырына: 678670. Чуралгы сэл., Корп. Марка уул, 26 "а". Индекс: 54907. Хаймат иднэлээх үстэ: оптируоннукка, ээллэрэгэ уонна субуотара тахсар.